

Eğitimin Işığında

Öğretmen Kitapları Dizisi 14

Eğitimin Işığında

Barış ÜLGEN, Beyda ÖZTÜRK UÇAN, Demet ÇİFTÇİLER, Ela KARAPINAR, Esra KORKMAZ, Fevzi BİLİCİ, Olcay YILMAZ, Orhan KORKMAZ, Salih AKTÜRK, Suat ALTINTAŞ

Kapak Tasarımı

Dr. Enes BAŞAK

Mizanpaj

Fatih KIRMIZIGÖZ

Editör

Esmâ Nur Ayşe ÇELİK BAŞAK

1. Basım, Aralık 2023

ISBN

978-605-184-706-1

Yayınevi

SAGE Yayıncılık Rek.Mat.San.Tic.Ltd.Şti.
Kazım Karabekir Caddesi, Uğurlu İş Merkezi No: 97/24
İskitler - Ankara, Tel: 444 9 296
Sertifika No: 47603
Ankara/TÜRKİYE

Baskı

BİZİM DİJİTAL MATBAACILIK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
Serhat Mahallesi Uzayçağı Caddesi
1128.Sok. No:6 Ostim/ANKARA, Tel: 444 9 296
Matbaa Sertifika No: 41356
Ankara/TÜRKİYE
bilgi@bizimdijital.com
www.kitapbastir.com
www.bizimajans.com

Kıtapta yer alan yazı ve şiirlerin sorumluluğu yazarına aittir. Kaynak gösterilmeden yazı ve şiirlerin paylaşılması yasaktır Her bir yazarımız elindeki kıtapların tüm haklarına sahiptir. Tüm eserlerin telif hakkı yazarına aittir. Yayınevi, eserlerin telifini, yazarların yazılı izni olmadan sahiplenemez.

İÇİNDEKİLER

<i>Beyda ÖZTÜRK UÇAN</i>	5
<i>Barış ÜLGEN - Salih AKTÜRK</i>	13
<i>Demet ÇİFTÇİLER</i>	22
<i>Ela KARAPINAR</i>	28
<i>Esra KORKMAZ</i>	34
<i>Fevzi BİLİCİ</i>	39
<i>Olca YILMAZ</i>	44
<i>Orhan KORKMAZ</i>	51
<i>Suat ALTINTAŞ</i>	55

Tüm cahillikleri dağıtacak ve aydınlık geleceğe bizleri
ulaştıracak olan ancak ve ancak Eğitimin Işığı'dır...

ANNE - ÇOCUK İLİŞKİSİ VE ÖNEMİ

Beyda ÖZTÜRK UÇAN

Çocuk doğduğu andan itibaren annesiyle bağlantılı yaşar. Amacı hep bu bağı ayakta tutmaktır. Anne çocuğun yaşamında önemli yere sahiptir. Toplumsallığın ilk tohumları erken yıllarda ilk kez anne sayesinde atılır (Becerik Özdiker, 2001:70).

Annenin rolü evrenselidir ve anne çocuğun gelişiminde açık bir şekilde bir etkilidir. Anneliğin besleme, sosyal değişim ve öğretme gibi değişik sorumlulukları vardır. Aile yapısı çekirdek veya geniş aile de olsa en etkin sorumluluk annenindir. Çocukta sosyal ilişkilerin gelişmesinde anne çocuk diyalogunun önemli bir rolü vardır. Anne ile çocuk arasında kurulan sağlıklı iletişim, çocuğun sağlıklı bir kişilik geliştirmesini sağlar ve başkaları ile olumlu ilişkiler kurması için temel oluşturur (Arı ve diğerleri, 2002:5; Cartney ve Philips, 2007:386).

Evrensel olarak anneler, çocukları ile başarılı rutin etkileşimler, açık iletişim kalıpları, dayanıklı duygusal bağlar ve çocukların bütün hayatını etkileyecek olan öncelikli ilkleri konusunda yönlendirici kurallar koyarlar. İnsanlar yalnız bireyler olarak büyüyemezler; annelik çocuğun gelişimi için başlıca ve çevreleyen bir ortam oluşturmaktadır. Çocuklar ve anneler, her ikisinin de katkıda bulunduğu, ikili bir etkileşimle birbirlerine bağlıdırlar. Annenin, çocuğun gelişimi için temel koruma ve yaşam ihtiyacının dışında çocuk etkileşimine hizmet edecek temel işlevleri bulunmaktadır. Bunların içinden en belirgin dört işlevi vardır. Bu işlevler, çocuğun sosyal anlayışını ilerletme, bağlılığını geliştirme, dil edinimini sağlama ve duygularının düzenlenmesi olarak belirtilmektedir (Bremner ve Fogel, 2001:270).

Anne-çocuk ilişkisinde süreklilik, tutarlılık, aynılılık, çocukta temel güven duygusunun özünü oluşturur. Bebeklik çağında elde edilen güven duygusunun niceliği, bebeğe verilen besinlerin ya da yapılan sevgi gösterilerinin niceliğine değil, daha çok anne-çocuk ilişkisinin niteliğine bağlıdır. Yaşamın ilk yıllarında çocukla kurulan duygusal iletişim çocukta güven ya da güvensizlik duygularının oluşumuna neden olmaktadır. Bu dönemde bebeğin psiko-sosyal görevi, güvenmeyi öğrenmektir. Bebek ile annesi arasındaki ilişkiden doğan güven duygusu, çocuğun gelecekte kuracağı bireyler arası ilişkilerinin temelini oluşturmaktadır.

Bebek için anne dünyanın tamamıdır. Anne gülümsedikçe bebek de gülümser ve karşılıklı sıcak bir ilişki başlar. İşte bu karşılıklı olumlu ilişki, güvenin temelini oluşturur. Bebekte bu duyguyu doyurmayan anneler, kendine güveni olmayan kişilerin yetişmesine ortam hazırlar. Bebeklik döneminde güvenin temeli olan ise çocuğun anneye güvenli bağlanma ve kopmayı sağlayabilmesidir(Yavuzer, 2005:128).

Bağlanma: Bowlby bağlanmayı, insanların kendileri için önemli gördükleri başkalarına karşı geliştirdikleri güçlü duygusal bağlar şeklinde kavramsallaştırmıştır. Bowlby bağlanma kuramında kişinin erken yaşta bakıcılarıyla kurduğu ilişkinin niteliğinin daha sonraki yıllarda kişiler arası ilişkiler için bir rehber görevi gördüğünü öne sürmüştür (Sümer ve Güngör, 1999:39).

Çocuklarda Görülen Bağlanma Stilleri

Güvenli bağlanma (secure attachment): Anne güvenin temelidir. Annenin ayrılması ile çocuğun aşırı stres sergilediği, oynamayı bıraktığı gözlenir. Ancak annenin gidişine gösterilen tepki annenin dönmesiyle sona erer. Anne döndükten sonra çocuk kısa süre sonra rahatlar, anne ile temasa geçer ve çevreyi araştırmaya ve oyuna devam eder . Güvenli bağlanma geliştiren bebeklerle, aynı çocuklara üç buçuk yaşındayken yöneltilen toplumsal, çekici, meraklı, liderliğe eğilimli ve çevresindekilerle etkin biçimde ilgili gibi betimlemeler

arasında bir ilişki bulunmuştur. Matas ve arkadaşları, bebekliklerinde güvenli bağlanan çocukların iki yaşında, güvensiz bağlanan yaşatlarından daha mutlu, daha istekli ve sorun çözmeye daha sebatlı olduğunu bulmuşlardır. Aynı çocuklar beş yaşındayken öğretmenleri tarafından becerikli, meraklı, emin ve kendine güvenli olarak betimlendiğini ifade etmişlerdir (Eryavuz, 2006:9, Gander ve Gardiner, 1995:216).

Güvensiz - kaçınan bağlanma (insecure - avoidant attachment): Çocuk annenin gidişine nadiren ağlar ve anne geri geldiğinde bir araya gelmekten kaçınır. Bu çocuklar ayrılığa pek fazla tepki göstermez, karşı çıkmazlar. Ancak anneleri dönünce ona fazla yaklaşamaz ve rahatlayıp oyunlarını sürdüremezler.

Güvensiz kaygılı - ambivalent bağlanma (insecure - anxious attachment): Burada söz konusu olan çocuklar, ayrılıktan önce kaygılı olup, anneden ayrılma ile yoğun olarak stres yaşayan çocuklardır. Buna karşın anneleri tekrar geldiğinde, annelerine karşı ambivalent davranışlar gösterirler. Ayrılığa tepki gösterip, protesto eder, anne dönünce de sakinleşmez, anneye yapışır ve oyun oynamayı reddederler (Eryavuz, 2006:9).

Anne ve çocuk arasındaki ilişki ağında temellenen bağlanma stilleri, annenin çocuğa davranışı ve çocuğun anneye verdiği tepkiyi yansıtır. Bağlanma teorisine göre bebeğin sağlıklı gelişimini sürdürebilmesi için, bağlanma figürünün bağlılığına ve bakımına ihtiyacı vardır. Anne duyarlı ve besleyici olduğunda, çocuk bakıma değer benlik modeli ile uygun ve güvenli bağlanma figürünün içsel modelini geliştirmektedir (Keser, 2006:2).

Bağlanma sürecinde anne - çocuk arasındaki ilişkide annenin depresyonunun göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Annedeki depresyonun bu hassas süreci olumsuz etkileyebileceği bildirilmektedir. Annenin depresif durumu, bir yandan çocuk ile konuşma ve oyun süresini kısaltmakta bir yanda da anne yeterliliğini azaltmaktadır (Karacan,1998:24).

Anne - çocuk arasında ilk yıllarda o oluşan bağ çocuğun ergenlik, yetişkinlik dönemlerindeki benlik oluşumu, sosyal ilişkileri ve romantik ilişkilerini de etkilemektedir.

Anne - Çocuk İlişisini Etkileyen Faktörler

Anne ve çocuk arasında, çocuk anne karnındayken başlayan özel bir ilişki bulunmaktadır. Ancak bu ilişkiyi etkileyen çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bu faktörlerden bazıları aşağıda belirtilmektedir.

Anne Eğitim Düzeyi: Annenin eğitim düzeyinin yüksek olması sonucu annenin çocuk gelişimi konusunda bilimsel bilgilerin geniş olmasına neden olur. Böylece anne, çocuğuna yaş dönemlerine göre çocuğa nasıl davranacağını bilir. Annenin eğitim düzeyinin yüksek olması annenin anlayışlı, demokratik olması gibi kişisel özelliklerine de katkısı olabilir. Anneler eğitim yetersizlikleri yüzünden yanlış yapabilmekte ve çocuk eğitiminde geleneklere bağlı kalabilmektedirler. Ömeroğlu (1996) yaptığı araştırmada; lise mezunu annelerin okuryazar ve ilkökul mezunu annelere göre daha demokratik tutuma sahip olduklarını bulmuştur.

Sosyal Destek ve Gerilim Kaynakları: Annenin kişiliği, beklenti düzeyi, kendinden ve kendi yaşamından mutluluğu, ailenin içinde yaşadığı sosyal çevre gibi evlilik ilişkilerinin etkileyen etkenlerle, annelik davranışını belirleyen etkenlerin çoğu zaman iç içe olduğu gözlenmiştir.

Çocuk Sayısı: Çocuk sayısı arttıkça annelerin çocuklarına ayırdıkları zaman ve gösterdikleri ilgi azalabilir. Yapılan bir araştırmada 4 ve 4'den fazla çocuğu olan annelerin, 1 ve 2 çocuklu annelere göre daha baskıcı tutum sergiledikleri bulunmuştur.

Çocuk Yaşı, Doğum Sırası: Ailelerinin ilk çocuktan beklentilerinin yüksek olması nedeni ile daha olgun yetiştirdikleri, onlara yetişkinmiş gibi davrandıkları, aile genişledikçe kontrolün azaldığı, çocuklara

verilen otonominin arttığı ve çocuklara daha az sorumluluk verildiği bilinmektedir. Buna paralel olarak, anne/babalar küçük çocuklarına hoşgörölü ve kabul eden bir tutum sergilerken, büyük olan çocuklarına daha fazla denetleyici bir tutum sergilemektedirler.

Annenin Babayla Olan İlişkisi: Annenin babayla olan ilişkisi anne-çocuk ilişkisini etkilemektedir. Babayla olumsuz ilişkisi olan anne çocuğu ile ilişkisinde de sorun yaşamaktadır. Bunun yanında çocuğun beklenmedik bir zamanda olması ve babanın bundan memnun olmaması anne-çocuk ilişkisini olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Parçalanmış Aile Olması (Tek Anne/Babalı Aileler): Ailelerin dağılması durumunda çocuklar genellikle anne ile birlikte kalmaktadır. Parçalanmış ailelerde anne çalışmak zorunluluğuyla çocukların bakım sorumluluğu arasında bocalayabilir. Eşinin desteğinden yoksun kalırsa anne evin yükünü tek başına taşımak zorunda kaldığı için çocuklarıyla ilişkisini sağlıklı yürütemez. Babadan ilgi ve sevgi görmeyen çocuklarda güvensizlik, öz saygısını yitirme ve terk edilmişlik duyguları gelişebilir. Yapılan bir araştırmada annenin refah durumundaki değişiklik çocuğun okulda başarısızlık ihtimalini belirgin bir şekilde azaltmıştır. Dengeli bir evliliği ve eğitimini tamamlamış olan annelerin çocukları da gençlik dönemlerinde bunu başaramayan annelerin çocuklarına göre daha başarılı olmuşlardır.

Geniş ya da Çekirdek Aile Yapısı: Çekirdek ailede eşler, aile büyüklerinin karışması olmaksızın ilişkilerini düzenleyebilirler. Daha önemlisi çocuklarını diledikleri gibi yetiştirebilirler. Geniş ailede herkesin başka yöne çektiği çocuğa, çekirdek ailede daha dengeli bir eğitim verebilirler. Bu olumlu yönlerine karşılık çekirdek aile de anne çalışıyorsa çocuğun bakımı büyük sorun olabilir .

Anne Yaşı: Annenin çocuğuyla olan ilişkilerini belirleyen en büyük etkenlerden biri de duygusal açıdan anne olmaya hazır olup olmama durumudur. Çocuk sahibi olmaya hazır olan anne çocuğuyla olumlu bir tutum ve ilişki sergileyebilmektedir. Küçük yaşta anne olmak

olgunluk düzeyi açısından anneyi olumsuz etkilemektedir. Genç anneler özellikle ergenlik döneminde olanlar çocuk yetiştirme konusunda daha isteksiz davranabilir ve çocuklarına aşırı beklenti koyabilirler .

Annenin Kendi Annesiyle Olan İlişkisi: Annenin kendi çocukluk yıllarındaki deneyimleri, kendi anne - babasıyla geçmişteki ilişkileri ve etkileşimi, kişinin kendi çocuklarına karşı tavırlarında belirleyici olabilir.

Anne Çalışma Durumu: Annenin çalışması, çocuğuyla olan ilişkisinde kendisini suçlu hissetmesine, aşırı hoşgörölü ya da otoriter tutum sergilemesine neden olabilmekte bu durum da ilişkiye zarar verebilmektedir. Annenin yarı zamanlı işler ve esnek çalışma programı bütün yaştaki çocuklar için yararlı görünür, çünkü muhtemelen bu düzenlemeler iş ve aile rol çatışmasını engellemekte ve ebeveynlerin çocuklarının ihtiyaçlarını gidermesine yardımcı olmaktadır (Ayyıldız, 2005:16; Bıçakçı, 2004:22-23; Sigel ve Brody, 1989:237, Sertelin; 2003:20; Berk Laura, 2005:500).

Kaynakça

Arı, R, A. Çağdaş, Z. Seçer Şahin. (2002). Çocuk ve Ergende Sosyal ve Ahlak Gelişimi. Ankara: Nobel Yayınları.

Ayyıldız, T. (2005). Zonguldak İl Merkezinde 0-6 Yaş Çocuğu Olan Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları. Yüksek Lisans Tezi. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Zonguldak.

Berk, L.E. (2005). Infants, Children and Adolescents. Fifth Edition. Boston: Pearson.

Bıçakçı, M.Y. (2004). Annesi Çalışan ve Çalışmayan Çocukların Anne-Baba Tutumlarını Algılamalarının ve Benlik İmajlarının

İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Bremner, G. and Fogel, A. (2001). Blackwell Handbook of Infant Development. Blackwell Publishing.

Brody, G.H., Flor, D.L and Gibson, N.M (1999). Linking Maternal Efficacy Beliefs, Developmental Goals, Parenting Practices, and Child Competence in Pural Single-Parent African American Families. Child Development. September/October. 70(5): 1197-1208.

Cartney, K.M.C and Phillips, D. (2007). Blackwell Handbook Of Early Childhood Development. Malden, MA; Oxford: Blackwell Pub.

Eryavuz, A. (2006). Çocuklukta Algılanan Ebeveyn Kabul veya Reddinin Yetişkinlik Dönemi Yakın İlişkileri Üzerindeki Etkileri. Doktora Tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Gander, J.M. and GARDİNER, H.W. (1995). Çocuk ve Ergen Gelişimi. Ankara: İmge Yayınları.

Karacan, E. (1998).Yaşamın İlk Bir Yılında Anne-Bebek Etkileşimi. Uzmanlık Tezi. Tıp Fakültesi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Ömeroğlu F. (1996). Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Terbiyesinde Annenin Rolü ve Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları (Anne Tutumlarının Demografik Bilgilere Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bir Araştırma). Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, Toplumsal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Özdiker, J.B. (2002). DEHB Olan Çocukların Anneleriyle İlişkilerini Algılamaları ile Annenin Çocuğunu Kabullenme ve Reddetme Davranışlarına Ait Algılamaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Sertelin, Ç. (2003). Ebeveyn Tutumlarının Sosyokültürel Yapı ve Aile Fonksiyonları ile İlişkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Sigel, I. E., Brody G.H. (1989) Methods Of Family Research: Biographies Of Research Projects. Hillsdale, N.J.: Lawrence Erlbaum.

Sümer, N. ve Güngör, D. (1999). Çocuk Yetiştirme Stillerinin Bağlanma, Benlik Değerlendirmeleri ve Yakın İlişkiler Üzerindeki Etkileri. Türk Psikoloji Dergisi. 14(44):35-58.

Yavuzer, H. (2005). Çocuğu Tanımak ve Anlamak. İstanbul: Remzi Yayınevi.